

Procesní aspekty postavení osob v civilním procesu

Mgr. Miloslav Hrdlička

Procesní subjekty - pojem

- Subjekty řízení, které mohou svými procesními úkony působit ke změně, vzniku, zániku civilněprocesních vztahů

Procesní subjekty – členění

- Rozhodující orgány
- Účastníci řízení
- Zvláštní procesní subjekty
 - Nutné odlišit od *osob zúčastněných na řízení*

Osoby zúčastněné na řízení

- Jedná se o takové subjekty, které nelze označit za účastníky celého řízení a nejsou to ani subjekty řízení
- Mají v procesu **právně upravené postavení**
- Nemohou ale vykonávat vliv na průběh procesu
- Příklad: **svědek, znalec, tlumočník**
- Někdy jsou tyto subjekty označovány též **jako účastníci pro určitý úsek řízení**

Obecně k pojmu soudnictví a soudní moc

Pojem soudnictví

- Soudnictví je **specifická činnost státu**, která je vykonávána **nezávislými a nestrannými orgány(soudy)** a směřuje k poskytování ochrany subjektivním právům a právem chráněným zájmům
- Možnost státního(mocenského) donucení

Druhy soudnictví

■ Civilní soudnictví

- Rozhodování soukromoprávních věcí

■ Správní soudnictví

- Rozhodování o ochraně veřejných subjektivních práv – často proti rozhodnutí správních org.

■ Trestní soudnictví

- Rozhodování o vině a trestu – trestné činy

■ Ústavní soudnictví

- Zajištění ústavních práv

Pravomoc a příslušnost soudů

Pravomoc civilních soudů

Pravomoc soudů

- Souhrn oprávnění a povinností, které zákon přiznává soudům k jejich činnosti
- Jedná se vlastně o meze možného chování subjektů (v našem případě civilních soudů)
- *Je to okruh věcí, které mohou projednat a rozhodnout soudy*
- Tento okruh je upraven zejména v § 7 o.s.ř.:
 - V občanském soudním řízení projednávají a rozhodují soudy spory a jiné právní věci, které vyplývají **z poměrů soukromého práva**, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány

Příslušnost

Příslušnost soudů

- Vymezení okruhu působnosti mezi soudy navzájem
- Příslušnost je možné dělit:
 - A) Věcná
 - B) Funkční
 - C) Místní

Věcná příslušnost soudů

- Který druh soudu bude v konkrétní věci rozhodovat v I. stupni.
- Vymezení rozsahu působnosti mezi soudy navzájem
- Vymezuje, který článek bude rozhodovat
- Okresní soudy - § 9 odst. 1 o.s.ř.
- Krajské soudy - § 9 odst. 2 o.s.ř.
- Nejvyšší soud – ANO - § 9 odst. 3 o.s.ř.
- Pro určení rozhodné podmínky při zahájení řízení

Místní příslušnost soudů

- Vymezuje, který konkrétní soud (v rámci jednoho článku) bude ve věci rozhodovat
- Upraveno v § 84 a násl. o.s.ř.
- Rozlišujeme:
 - Obecná místní příslušnost – Obecný soud žalovaného
 - Zvláštní, kterou je možné členit na
 - A) Výlučnou(obligatorní) - § 88 o.s.ř.
 - B) Fakultativní – § 87 o.s.ř.

Obecná místní příslušnost

- § 84 - § 86 OSŘ
- § 4 ZZŘS – příslušný je obecný soud osoby, v jejímž zájmu se řízení koná
- Tzv. Obecný soud žalovaného (§ 84 OSŘ a násl.)
 - Fyzická osoba – podle místa bydliště
 - Fyzická osoba podnikatel – ve věcech týkajících se jeho podnikatelské činnosti – podle sídla
 - Právnícká osoba – sídlo
 - Stát – podle sídla organizační složky státu

Fakultativní místní příslušnost

- § 87 OSŘ
- Je možné zvolit vedle obecného soudu – volba na žalobci
- Např. podle místa, kde má stále pracoviště žalovaný nebo kde došlo ke skutečnosti, která zakládá právo na náhradu újmy, atd.

Obligatoční místní příslušnost

- § 88 OSŘ
- Je nutné vždy využít tato pravidla (pokud se jedná o situaci uvedenou v § 88 OSŘ)
- Např. soud v jehož obvodu je nemovitá věc, týká-li se řízení práva k ní, atd.

Funkční příslušnost

- Vymezuje, který soud může rozhodnout o opravném prostředku.
- § 10 OSŘ
 - Odvolání – vyšší článek soudní soustavy
- § 10a OSŘ
 - Dovolání – Nejvyšší soud
- Žaloba na obnovu řízení a pro zmatečnost – obvykle soud, který vydal napadené rozhodnutí

Organizace soudní soustavy ČR

Vymezení základních pojmů článek a instance

■ Článek

- Organizační postavení soudu
- Místo soudu v organizační struktuře soustavy soudů

■ Instance(stupeň)

- Procesní pojem
- Procesní vztahy při rozhodování o řádném opravném prostředku
- Soustava soudů ČR je dvouinstanční

Soustava civilních soudů v ČR

- Obecné soudy – 4 články:
 - Nejvyšší soud
 - Vrchní soudy
 - Krajské soudy
 - Okresní soudy

Okresní soudy

- Nejnižší článek soudní soustavy
- Soudy I. stupně – nestanoví-li zákon jinak (§9 o.s.ř.)
- Územní obvody – příloha č. 3 k zákonu o soudech a soudcích
- Územní členění státu nemusí odpovídat členění organizace a sídel soudů!
- Pobočky – příloha č. 7 k zákonu o soudech a soudcích
 - Např. Okresní soud v Karviné – pobočka v Havířově
- V Brně – působnost okresních soudů Městský soud v Brně
- V Praze – působnost okresních soudů Obvodní soud pro Prahu ...

Krajské soudy

- Druhý článek soustavy soudů
- Mohou rozhodovat:
 - a) jako soudy I. stupně – viz. § 9 o.s.ř.
 - b) Jako soudy II. stupně – rozhodnutí o opravném prostředku proti rozhodnutí okresního soudu
- Mohou rozhodovat i ve věcech správního soudnictví
- Obvody – příloha č. 2 k zákonu o soudech a soudcích
- Pobočky – přílohy č. 5 a 6 k zákonu o soudech a soudcích
- V Praze – působnost krajských soudů Městský soud v Praze

Vrchní soudy

- Třetí článek soudní soustavy
- V Praze a Olomouci
- Vystupují jako soudy II. stupně
- Obvody - příloha č. 1 k zákonu o soudech a soudcích

Nejvyšší soud

- Čtvrtý článek soudní soustavy
- Nejvyšší článek soudní soustavy
- Činnost:
 - Rozhoduje o dovoláních
 - Sjednocování judikatury
- Sídlo – Brno

Ústavní soud

- Stojí mimo soustavu obecných soudů
- Právní základ:
 - Ústava
 - Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
- Hlavní náplní je ochrana ústavnosti
- Autonomně koncipovaný soud – z hlediska organizační struktury soudů

Účastníci řízení

Způsobilst být účastníkem
řízení a procesní způsobilst

Společný výklad – způsobilost účastníků

- U účastníků řízení je možné rozeznávat:
 - Způsobilost být účastníkem řízení
 - Procesní způsobilost
- Předpokladem účastenství ve sporném řízení není věcná legitimace!!
- V obou případech se jedná o procesní podmínky (§ 103 OSŘ) na straně účastníků
- Obecně OSŘ odkazuje do sféry hmotného právo
- Pozor:
 - Někdy speciální úprava v OSŘ (např. § 23 OSŘ)
 - NOZ zavádí nové instituty, které ovlivní i např. procesní způsobilost

Způsobilost být účastníkem

- Způsobilost být nositelem procesních práv a povinností
- Právní úprava: § 19 OSŘ - odkazuje do sféry hmotného práva - způsobilost být účastníkem má každý, kdo má **právní osobnost** (§ 15, 23, 118 NOZ) (jinak jen ten, komu ji zákon přiznává)
 - **Fyzické osoby** – od narození do smrti
 - **Právnícká osoba** – od okamžiku vzniku
 - **Stát** – je považován za právníckou osobu – **má způsobilost být účastníkem**
- Někdy zákon přiznává způsobilost být účastníkem i subjektům, které nemají obecně samostatnou právní subjektivitu (např. správce daně – § 10 odst. 3 zákona č. 280/2009 Sb., daňového řádu)

Procesní způsobilost

- Způsobilost činit samostatně procesní úkony, neboli způsobilost před soudem samostatně právně jednat
- Právní úprava - § 20 OSŘ – každý v rozsahu, v jakém je svéprávný (§ 15, 30 NOZ) („výjimka“ – možný postup podle § 23 OSŘ)

Zvláštní úprava v OSŘ

- § 23 OSŘ – soud může rozhodnout (vyžadují-li to okolnosti), že i osoba, která nemá **plnou svéprávnost**, musí být zastoupena svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem i v případech, kdy by podle hmotného práva mohla jednat sama
- Soud rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustné odvolání

Nové instituty NOZ dopadající na procesní způsobilost

- Zejm. § 37 NOZ – Přiznání svéprávnosti soudem
- Pokud bude svéprávnost přiznána – osoba bude mít plnou procesní způsobilost

Účastníci civilního soudního řízení

Definice účastenství

- Kdo je účastníkem řízení?
- Vzhledem k diferenciaci nalézacího řízení není možná jediná definice
- V procesním právu lze okruh účastníků vymezit podle tří různých definic

Definice účastenství - přehled

- Sporné řízení
 - Tzv. 1. definice účastenství
 - § 90 OSŘ
 - Žalobce a žalovaný
- Nesporné řízení (pozor definice již obsaženy v ZZŘS)
 - Tzv. 2. definice účastenství
 - § 6 odst. 1 ZZŘS
 - Navrhovatel a ten, o jehož právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno
 - Tzv. 3. definice účastenství
 - § 6 odst. 2 ZZŘS
 - Navrhovatel a ten, kterého zákon za účastníka označuje

Ochrana spotřebitele v rozhodčím řízení

Základní otázky rozhodčího řízení

- Možnost přenést oprávnění rozhodnout věc z civilního soudu na rozhodce rozhodčí smlouvou, která může mít formu:
 - Smlouva o rozhodci
 - Rozhodčí doložka
- Arbitrabilita sporu:
 - 1) **Majetkový spor**
 - 2) Existence **civilní soudní pravomoci** → soukromoprávní spor
 - 3) Možnost uzavření **smíru** → dispoziční volnost stran

Rozhodčí řízení v případech, kdy je jednou ze stran spotřebitel

- Zákon č. 258/2016 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o spotřebitelském úvěru – část sedmá – novelizace zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení
- Účinnost od 1.12.2016
- Co se změnilo?

Rozhodčí řízení v případech, kdy je jednou ze stran spotřebitel II.

- § 2 ZORŘ
- Strany se mohou dohodnout, že o majetkových sporech mezi nimi, s výjimkou sporů ze smluv, které se spotřebitelem uzavírá podnikatel, sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a incidenčních sporů, k jejichž projednání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc soudu nebo o nichž to stanoví zvláštní zákon, má rozhodovat jeden nebo více rozhodců anebo stálý rozhodčí soud (rozhodčí smlouva).
- Rozhodčí řízení nelze konat u vztahů podnikatel – spotřebitel (smlouvy uzavírané po 1. 12. 2016)

Rozhodčí řízení ve spotřebitelských sporech (rozhodčí doložky sjednané mezi podnikatelem a spotřebitelem do 30.11. 2016)

- Přechodná ustanovení - čl. IX. zákona č. 258/2016 Sb.:
- 1. Platnost rozhodčí smlouvy se posuzuje podle zákona č. 216/1994 Sb., ve znění účinném v době uzavření rozhodčí smlouvy.
- 2. Rozhodčí řízení zahájená na základě rozhodčích smluv uzavřených přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů.
- 3. Ustanovení § 40a až § 40d zákona č. 216/1994 Sb. se ve vztahu k rozhodcům zapsaným do seznamu rozhodců ke dni předcházejícímu dni nabytí účinnosti tohoto zákona použijí ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona.

Rozhodčí smlouva

- **Požadavky na rozhodčí smlouvu (§3 odst. 3-6 ZORŘ):**
 - Nutné sjednat rozhodčí **doložku samostatně** pod sankcí absolutní neplatnosti – již nemůže být součástí VOP
 - Povinnost podnikatele podat spotřebiteli **vysvětlení o účincích rozhodčí doložky**
 - §3/5 ZORŘ – nutné náležitosti rozhodčí smlouvy(úplné a pravdivé informace o):
 - a) rozhodci nebo o tom, že rozhoduje stálý rozhodčí soud,
 - b) způsobu zahájení a formě vedení rozhodčího řízení,
 - c) odměně rozhodce a předpokládaných druhích nákladů, které mohou spotřebiteli v rozhodčím řízení vzniknout a o pravidlech pro jejich přiznání,
 - d) místu konání rozhodčího řízení,
 - e) způsobu doručení rozhodčího nálezu spotřebiteli a
 - f) tom, že pravomocný rozhodčí nález je vykonatelný

Průběh řízení

- Rozhodcem u sporů se spotřebitelem může být pouze rozhodce, který je zapsaný v seznamu ministerstva spravedlnosti - § 4/4 ZORŘ
- Tento seznam upraven v nových ustanoveních § 40a – 40d ZORŘ
 - 40b ZORŘ – požadavky na osobu rozhodce – mimo jiné nutné právnické vzdělání v magisterském (navazujícím magisterském) programu

Průběh řízení II.

- **§ 8/3 ZORŘ** – **informační povinnost rozhodce**
– zda v posledních 3 letech byl rozhodcem ve sporu, kde vystupuje jeden z účastníků
- **§ 25 ZORŘ** – rozhodčí nález (ve spotřebitelských věcech) musí vždy **obsahovat odůvodnění a poučení o možnosti podat návrh na jeho zrušení soudem**
- **§ 25 ZORŘ** – vždy nutné použít právní předpisy obsahující ustanovení o ochraně spotřebitele (resp. **použít tato ustanovení**) – vyloučení obecné možnosti rozhodovat podle zásad spravedlnosti?

Zrušení rozhodčího nálezu soudem

- § 31 ZORŘ – vloženy nové ustanovení – písmena g) a h)
 - g) rozhodce nebo stálý rozhodčí soud rozhodoval spor ze spotřebitelské smlouvy v **rozporu s právními předpisy stanovenými na ochranu spotřebitele nebo ve zjevném rozporu s dobrými mravy nebo veřejným pořádkem,**
 - h) rozhodčí smlouva týkající se sporů ze spotřebitelských smluv neobsahuje informace požadované v § 3 odst. 5, popřípadě tyto informace jsou záměrně nebo v nezanedbatelném rozsahu neúplné, nepřesné nebo nepravdivé, nebo“.
- Jedná se tedy o **zakotvení možnosti meritorního přezkumu rozhodčího nálezu soudem!** (a zrušení tohoto rozhodčího nálezu)

Postup po zrušení návrhu soudem

- **Změny v § 32 ZORŘ** – nutnost zkoumat důvody odložení vykonatelnosti rozhodčího nálezu i bez žádosti spotřebitele
 - § 32/3 ZORŘ – Pokud návrh na zrušení rozhodčího nálezu podá spotřebitel, soud přezkoumá, zda nejsou dány důvody pro odložení vykonatelnosti rozhodčího nálezu podle **odstavce 2, aniž by o to spotřebitel žádal**. O odložení vykonatelnosti rozhodne **soud do 7 dnů od podání návrhu; po tuto dobu nelze rozhodčí nález vykonat**.

- **Změna v § 34 ZORŘ** –
 - §34/1 ZORŘ –

Zruší-li soud rozhodčí nález z důvodů uvedených v § 31 písm. a), b), g) nebo h), pokračuje k návrhu některé ze stran po právní moci rozsudku v jednání ve věci samé a tuto věc rozhodne. **Věc již nelze projednat v rozhodčím řízení.**

Řízení ve věcech fyzických osob

Obecné otázky

- Upraveno zejména v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“)
- Typicky se jedná o řízení nesporné povahy
- Speciální právní úprava dle typu řízení
- Vybraná řízení:

Řízení o některých podpůrných opatřeních

- § 31 a násl. ZŘS
- V řízení soud rozhoduje zejména o
 - a) splnění podmínky v předběžném prohlášení,
 - b) změně nebo zrušení předběžného prohlášení,
 - c) schválení smlouvy o nápomoci,
 - d) odvolání podpůrce,
 - e) schválení zastoupení členem domácnosti.
- O schválení smlouvy o nápomoci lze rozhodnout jen na návrh podporovaného nebo podpůrce
 - Smlouva o nápomoci musí být přiložena k návrhu, nebo její obsah v návrhu
- U schválení zastoupení členem domácnosti je třeba nařizovat jednání jen tehdy, navrhne –li to účastník, nebo je-li to nezbytné

Omezení svéprávnosti

- § 34 a násl. ZŘS
- Návrh může podat též zdravotní ústav
- Návrh na zrušení nebo změnu rozhodnutí o omezení ve svéprávnosti může podat i osoba omezená ve svéprávnosti
- Soud může rozhodnout, že toto právo osobě po určité době (nejdéle 6 měsíců) nepřísluší

Omezení svéprávnosti II.

- Soud musí v řízení vyslechnout posuzovaného (může od toho upustit v případě, že nelze tento výslech provést vůbec, nebo bez újmy pro zdravotní stav posuzovaného
 - Musí jej však vždy zhlédnout
- Soud musí v řízení zvažovat mírnější formy opatření
- Soud rozhoduje rozsudkem, kde vymezí rozsah omezení
- Soud rozsudek zruší v případě, že později vyjde najevo, že pro omezení nebyly podmínky

Řízení ve věcech opatrovnictví člověka

- § 44 a násl. ZŘS
- Příslušný soud v jehož obvodu má opatrovanec bydliště
- Soud spojí s řízením o omezení ve svéprávnosti (pokud probíhá)
- Soud dohlíží, zda plní opatrovník své povinnosti

Řízení o prohlášení člověka za nezvěstného

- § 50 a násl. ZŘS
- Řízení lze zahájit pouze na návrh
- Účastníkem je pohřešovaný a ten, kdo je podle OZ oprávněn k podání návrh na zahájení řízení
- Soud vyzve pohřešovaného vyhláškou nebo jiným vhodným způsobem vyzve, aby soudu podal do 3 měsíců zprávu (popřípadě každého, kdo o pohřešovaném ví)

Řízení o prohlášení člověka za mrtvého

- V případě domněnky smrti je možné prohlásit osobu za mrtvou jen na návrh
- Soud rozhoduje rozsudkem – zde určí i datum smrti osoby
- V případě zjištění, že osoba žije soud rozhodnutí zruší

Řízení ve věcech vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení ve zdravotním ústavu

- § 66 a násl. ZŘS
- Účastníkem i zdravotní ústav
- K posouzení zdravotního stavu nutné jmenovat znalce
- Odvolání nemá odkladný účinek

Řízení ve věcech právnických osob

Obecné otázky

- Právní úprava
 - ZŘS - § 85 – § 97
 - Zejména zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících fyzických a právnických osob (dále jen „ZVR“ - § 75 a násl. – řízení ve věcech veřejného rejstříku
- Vybrané aspekty:

Řízení dle ZŘS

- § 85 a násl.
- Jedná se o řízení:
 - a) řízení ve statusových věcech právnických osob, včetně jejich zrušení a likvidace, jmenování a odvolávání členů jejich orgánů nebo likvidátora, přeměn a otázek statusu veřejné prospěšnosti,
 - b) řízení o jmenování znalce,
 - c) řízení ve věcech právnických osob, nejde-li o řízení podle písmene a), vyplývá-li ze zákona, že je lze zahájit i bez návrhu,
 - d) řízení ve věcech opatrovnictví právnických osob.

Řízení dle ZVR

- Řízení ve věcech zápisu do veřejného rejstříku
- Obecně krajské soudy
- Řízení se zahajuje obecně na návrh, ale v ZVR (dosažení shody mezi zapsaným a skutečným stavem lze zahájit i bez návrhu)
- Návrh v listinné nebo elektronické podobě
- Účastníkem je osoba, která podala návrh na zahájení řízení ke kterému je oprávněna podle ZVR nebo jiného předpisu a osoba, která je zapsaná v rejstříku

Řízení dle ZVR II.

- Soud odmítne návrh na zápis v případech, kdy (§ 86 ZVR):
 - a) byl podán osobou, která k návrhu není oprávněna,
 - b) nebyl podán předepsaným způsobem,
 - c) neobsahuje všechny předepsané náležitosti,
 - d) je nesrozumitelný nebo neurčitý,
 - e) k němu nebyly připojeny listiny, jimiž mají být podle tohoto nebo jiného zákona doloženy údaje o zapisovaných skutečnostech, nebo
 - f) účel zakládané právnické osoby je v rozporu s ustanovením § 145 občanského zákoníku.
- Soud obecně rozhoduje v řízení usnesením

Děkuji za pozornost...